

Mens en Wereld

5e jaargang, no. 9 • September 1950

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN • UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Wat wil het Verbond?

NEHROE, de president van Pakistan, heeft eens geschreven: „Wàt het mysterieuze is weet ik niet. Ik noem het niet God, omdat God heel wat is gaan betekenen, waarin ik niet geloof.” Dat is humanistisch. De humanist ontkent het mysterie niet, maar juist omdat het mysterie is, kan hij er weinig van zeggen, en omdat hij er weinig van zeggen kan, wil hij niet doen of hij weet waf het is. Nog minder durft hij te beweren, dat het die eigenschappen zou hebben, die het godsdienstig geloof aan God toekent. Van zulk een God kan hij niet uitgaan.

Waarvan hij wèl kan uitgaan, dat is de mens. Dat wil zeggen van zijn eerbiediging als zedelijk en geestelijk wezen, als verantwoordelijk voor zijn doen en laten, als gelijke onder mede-mensen. Dat is zijn grondslag, en op die grondslag tracht hij voor het buitenkerkelijke volksdeel een levenssfeer op te bouwen, die naar zijn overtuiging gelijkwaardig is aan de godsdienstige, en maatschappelijk daaraan gelijkberechtigd.

Het is misschien goed dit nog eens te herhalen, omdat er nog altijd velen zijn, die menen dat het humanisme, zoals dat in het Verbond belichaamd is, te nauw, te eng zou zijn, die denken dat men heel wat bijzondere overtuigingen zou moeten onderschrijven om lid te kunnen worden van het Verbond. Ze willen zich niet in hokjes laten indelen, begrijpelijk! maar dat wil ook geen enkel Verbondslid. Het humanisme van het Verbond is niet anders dan de formulering van de idee der menselijke waardigheid in deze tijd!

Maar is daar eigenlijk wel een Verbond voor nodig? zo vraagt men steeds weer. Men zou kunnen antwoorden: Och, om het goed te formuleren en zich op de betekenis van die formulering te bezinnen, is samenwerking, dat is samen bezinningsbijeenkomsten houden, cursussen beleggen, geschriften bestuderen, heel nuttig. Maar bovendien is er een praktische taak weggelegd voor het Verbond. Namelijk om op te komen voor het goed recht van deze levensbeschouwing. Dat kan men niet alleen, al was het maar omdat de enkeling onvindbaar is.

Het Verbond echter kan de buitenkerkelijke humanist vertegenwoordigen en doet dit ook. Zo zitten er ver-

tegenwoordigers in staatscommissies ter voorbereiding van wetsvoorstellen, in de commissie tot onderzoek van gewetensbezwaren tegen de dienstplicht, in het Nederlands Cultureel Contact, in de Moderne Jeugd-Raad (jeugdleiding en opvoeding van de massajeugd), enz. Zo eist het Verbond gelijkberechtiging voor buitenkerkelijken, ook in geestelijk opzicht.

Maar logischerwijze vraagt men dan ook naar het aantal buitenkerkelijken, dat het Verbond vertegenwoordigt. Men kan niet verwachten, dat het in de vier en een half jaar van zijn bestaan al een grote organisatie zou zijn, maar wel, dat het door regelmatige groei bewijst, dat het dat kan worden. Daarom mag het niet tevreden zijn met de zesduizend leden die het inmiddels telt — nog afgezien van het feit, dat het zich niet neer kan leggen bij de geestelijke onverschilligheid van zo vele buitenkerkelijken.

Hoe bereikt men echter de buitenkerkelijken? Niet alleen door woord en geschrift, maar vooral door praktische activiteit: door de geestelijke verzorging van militairen en arbeiders, van jongeren en zieken, van gevangenen en mensen in moeilijkheden. Daarvoor is een heel apparaat van werkers nodig, beroepsmensen en vrijwilligers, adviesbureaux en maatschappelijke werkzaamheid van allerlei aard (dit laatste in samenwerking met Humanitas). En dat alles eist veel geld en overtuigende toewijding.

Die kunnen alleen opgebracht worden door een geestelijk en organisatorisch sterk Verbond. Dat is een Verbond, waarvan het de moeite waard is lid te zijn, dat in de ware zin een gemeenschap is. Vandaar de familiedagen, de zomerkampen, de huiskamerbijeenkomsten, de ontspanning, de kunstuitingen, en het streven naar echte verbondenheid. Dit alles is de moeite waard om voor te werken, om voor te strijden, om voor te offeren. — Of het veel helpen zal in de wereld van de atoombom? Niemand weet het, maar ieder weet, dat die wereld verloren is, als het vuur niet brandende gehouden wordt. Dàt wil het Verbond.

J. P. VAN PRAAG,
Algemeen voorzitter.

Waarom ik mij humanist noem

Het gesprek hokte geen ogenblik. Leo, de jeugdvriend, die na jaren weer eens op was komen dagen voelde zich blijkbaar thuis, en de restanten van de eerste cigaretten lagen reeds lang bedolven in een tot de nok gevulde asbak, aler beide persoonlijke ervaringen en beleving tot op de dag waren uitgewisseld.

Het gesprek nam een ruimere vlucht en via United Nations, Veiligheidsraad en Korea werd weer eens vastgesteld, dat 't op de wereld maar een miserabel zaakje was.

„Tja”, zei Leo, „vroeger zongen we: De mens is goed. Ik zou 't niet meer kunnen. Ofschoon..... in dat Verbond van jou leeft die opvatting nog.”

„Hm”, bromde ik, „daar zou nog wel wat op te zeggen zijn.”

„Zwijgzaamheid is nooit je sterkste kant geweest”, insinueerde Leo. „Zeg er wat op of om bij het begin te beginnen, waarom noem jij je eigenlijk humanist?”

„Heel eenvoudig”, antwoordde ik, „omdat ik humanist ben.”

„Och, wat spitsvondig”, meende Leo, „en waarom, als ik vragen mag, ben jij humanist?”

„Omdat”, zei ik, „omdat ik mens ben, of liever, omdat ik mens probeer te zijn.”

„Ja, hoor eens”, vinnigde Leo, „ik heb die vraag in ernst bedoeld en ik mag verwachten, dat je er ernstig op ingaat.”

„Maar Leo”, suste ik, „ik ben volmaakt ernstig. Ik geloof inderdaad, dat het humanisme anders dan welke levensbeschouwing ook, het zwaartepunt legt op de mogelijkheden in en uit de mens zelf en op het menselijk vermogen tot onderscheid in goed en kwaad, in waar en onwaar.”

„Dus toch onwerkelijk optimisme van De mens is goed”, bromde Leo.

„Waarachtig niet”, schoot ik uit. „Ik sprak van mogelijkheden en vermogen. Als het humanisme uitgaat van de mens, neemt het de gehele mens tot uitgangspunt en niet het product van een of andere fantasie of wensdroom. Het erkent het menselijke in de onmacht, de zwakheden en de minderwaardige neigingen van de mens. Maar het stelt daarnaast en daarboven de mogelijkheden, die de mens in zich draagt tot het goede, waarachtige en schone. Het zegt niet: De mens is goed, het kan niet meer zeggen dan: De mens kan goed zijn.”

„Een schrale troost”, vond Leo.

„Misschien, maar het is juist deze mogelijkheid, hoe vaak ook verdrongen en vertrappt, het is deze mogelijkheid tot het goede, naar het oordeel van de humanist, die de mens waarlijk maakt tot mens.

En omdat ik geloof in deze mogelijkheid, in deze schrale troost, ben ik humanist.”

„Zeker om van je ivoren toren uit met koele verachting neer te zien op de domme massa, die 't niet zo ver bracht.”

„Die opmerking neem ik je bijna kwalijk, Leo. Nee, als ik mij humanist noem, is 't zeker niet om verheven boven 't gewone gedoe van alledag me over te geven aan bespiegelingen van hoger orde. De humanist weet drommels goed, dat hij als ieder ander regelmatig en grondig in gebreke blijft, wanneer het gaat om de verwezenlijking van de eisen, die hij zichzelf en anderen stelt. In dat opzicht past ook hem bescheidenheid. Maar hij weigert om dit menselijk keurvermogen, zijn geweten te negeren of te beschouwen als iets van geen of ondergeschikt belang. Integendeel, hij gelooft, dat slechts de strijd om de verwerkelijking van de waarlijk-menselijke mogelijkheden, hoe zeer ook gepaard met vallen en opstaan, inhoud en bezieling geven kan aan het mensenleven.

Meen niet, dat de humanisten persoonlijk pretenderen deze strijd met zichzelf en hun omgeving beter en met meer succes te kunnen voeren dan wie ook. Zij menen, dat iedere mens, hoe zwak en onvolledig soms ook toegerust, deze strijd eenvoudigweg niet laten en ontlopen kan. En zij hebben zich verenigd in de hoop elkaar en anderen bij deze worsteling een hand toe te kunnen steken.”

„Als ik je zo hoor praten”, bromde Leo, „dan ben ik ook humanist.”

„Prachtig”, besloot ik, „en als je dat even op een aanmeldingsformulier schriftelijk bevestigt, kun je je humanist noemen ook.”

Een onzer vrouwelijke leden schrijft:

Humanist zijn stelt m.i. zulke hoge eisen, dat ik mezelf geen humanist noem, hoewel ik tracht 't te zijn.

Humanist zijn is volgens mij geen privilege van de leden van het Humanistisch Verbond. De uitdrukking „Wij Humanisten” van de leden van het Humanistisch Verbond heeft voor mij ernstige bezwaren.

Iets anders is waarom ik lid ben van het Humanistisch Verbond. Dat is heel kort te zeggen:

Sedert geruime tijd was ik de godsdienst ontgroeid; had ik voor mezelf normen gesteld, die bij kennismaking van de beginselverklaring bij de oprichting van het Humanistisch Verbond bleken zo te zijn, dat ik me in 't Verbond thuis zou voelen, ja zelfs meer, dat ik er bij hoorde.

En een der jongeren:

„Just what I thought”

(A. A. Milne: Winnie the Pooh)

Eigenlijk spreekt dat toch van zelf: ik ben humanist, dus noem ik me humanist bij voorkomende gelegenheden.

Maar dit is geloof ik toch geen erg duidelijk antwoord op de gestelde vraag, waarom ik me nu juist humanist noem en de er bijbehorende wat pijnlijke vraag of ik dan wel voldoende van het humanisme afweet om me er naar te noemen.

Het lijkt ook erg partijdig om zomaar het humanisme te kiezen om warm voor te lopen; en ik weet inderdaad op geen stukken na precies wat op ieder gebied het humanistische standpunt is en wat de humanistische oplossing is voor elk practisch probleem.

Dit komt er dus op neer, dat ik op volkomen ontoereikende gronden gekozen heb me humanist te gaan noemen.

Hoe ben ik daar eigenlijk aan gekomen? Ik heb nooit in een soort catalogus van ismen het beste uitgezocht en na grondige bestudering ontdekt, dat het humanisme volledig met mijn eigen inzichten overeenstemde.

Het ging ongeveer zo: Er was een spreker, die dus ergens over sprak, en ik voelde dat ik er bij hoorde en dat hij ook over mijn zaken sprak. Er waren verder allerlei mensen, die me vertelden dat ze niet aan zending deden; maar gelukkig ook boeken waar achterin discreet een aanmeldingsformulier zat. Daar heb ik toen een van gekocht, want dit scheen de enige manier om er echt bij te gaan horen.

Helemaal eigen schuld dus ook nog; en waarom? Alleen maar omdat ik het humanisme als mijn eigen zaak voel, en daarom er bij wil horen en er aan mee wil doen!

Maar het humanisme is toch ook mijn zaak. Als zovelen hoor ik niet meer in de binnenkerkelijke buurt thuis. Evenals zij, en als ieder die verhuizen gaat, sta ik voor de vraag wat ik aan moois en kostbaars of alleen maar omdat het met dierbaar is wil behouden. wat met de vuilnisman mee kan en wat er nieuw bij moet komen.

Nu ben ik op geestelijk gebied echter geen vakman (trouwens al kon ik metselen, dan moest ik toch nog een ander vragen om voor me te timmeren) en daarom ben ik erg blij om als „ongeschoold arbeider” mijn steentje te kunnen bijdragen aan het geestelijk tehuis, dat het Humanistische Verbond voor buitenkerkelijken heeft gesticht, en er bovendien woonruimte te vinden waar ik

alles wat me dierbaar is royaal kan plaatsen en naar eigen smaak rangschikken.

Bovendien vind ik het prettig om met mijn huisgenoten er over te praten hoe zij over allerlei vragen denken en met hen te overleggen wat de beste oplossing is voor praktische problemen en hoe we het aan zullen pakken.

Hier komt nog iets anders bij: wanneer er over de positie van de buitenkerkelijken wordt gesproken, dan is het voor mij geen „academisch debat op hoog of zelfs heel erg hoog niveau“, maar dan worden daar ook mijn zaken bedisseld. En ik vind het toch wel bijzonder aangenaam om daarbij door middel van mijn organisatie óók af en toe iets in het midden te kunnen brengen.

Het is dus zoals ik in het begin al zei, ik noem me humanist, omdat ik humanist ben; alleen hoop ik dat het nu iets duidelijker is geworden. En ik ben humanist omdat ik weet, dat de zaak van het humanisme ook mijn zaak is. Hier hoor ik bij en hier wil ik aan meedoen.

BEGINSELVERKLARING van het Humanistisch Verbond

1. *Onder humanisme wordt verstaan de levens- en wereldbeschouwing, die zich, zonder uit te gaan van het bestaan van een persoonlijke godheid, baseert op de eerbied voor de mens als bijzonder deel van het kosmisch geheel, als drager van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen normgevoel en als schepper van en deelhebber aan geestelijke waarden.*
2. *Het humanisme gaat uit van de erkenning, dat de mens de behoefte gevoelt, zich een beeld te vormen van de werkelijkheid: het humanisme streeft naar een beeld, dat de toets der rede kan doorstaan.*
3. *Het humanisme is in de Westerse cultuur thans niet denkbaar zonder de principiële erkenning van de persoonlijke vrijheid, de sociale gerechtigheid en de culturele verantwoordelijkheid.*
4. *Het Humanistisch Verbond wil allen, die het bovenomschreven humanisme aanvaarden, verenigen teneinde de verdieping, de verdediging en de verbreiding van de humanistische levens- en wereldbeschouwing te bevorderen.*
5. *Het Humanistisch Verbond streeft er naar, een organisatie op te bouwen, die in staat is in geestelijk en cultureel, pedagogisch en sociaal opzicht leiding te geven, inzonderheid aan het buitenkerkelijk deel van het Nederlandse volk.*

Het Humanistisch Verbond is niet

opgericht om te theoretiseren en te debatteren over wijsgerige stelsels, zoals men wel eens beweert. Sommigen gaan zelfs wel zo ver om te denken, dat het Verbond als een soort vorst, hoog gezeten, zijn oordeel en vooral zijn veroordeling, velt over deze wijsgerige systemen. Zij kennen het Verbond en zijn doel slecht.

Het is dwaas te menen en rond te strooien, dat men om lid te zijn kennis zou moeten hebben van de wijsbegeerte. Dit is onzin en evenmin nodig als de kennis van allerlei economische en politieke stelsels nodig is, om lid te worden van een politieke partij, net zo min als de kennis van allerlei opvoedkundige systemen nodig is om lid te worden van een pedagogische vereniging.

Het gaat bij de vraag of men lid wil zijn, er om dat men, indien men het bestaan van een persoonlijk God niet als uitgangspunt neemt en zich dus niet thuis voelt bij enige Christelijke groepering, zijn opvatting van de mens in leven en wereld ook invloed wil doen toekennen in de samenleving. Wie gelooft als *enkeling* inderdaad enig rekeninghouden af te dwingen voor zijn standpunt als buitenkerkelijke? Alleen samengaan doet ons de ons toekomende invloed verwerven in het openbare leven. En voor het duidelijk aangeven en innemen van deze plaats is het nodig dat een verklaring van beginsel en doel, goed geformuleerd en doordacht, aanwezig is. Maar elke verklaring is doelloos en nutteloos als zij niet in praktijk wordt gebracht.

Wij buitenkerkelijken hebben op vele gebieden speciale belangen, die we nu eenmaal niet aan een politieke partij of een andere algemene organisatie alleen ter behartiging kunnen toevertrouwen. Duidelijk blijkt, dat bij echtscheiding (denk aan ons rapport!), bij wetten op de openbare zeden, bij de openbare school, de bijbelkennis daarop, bij de geestelijke verzorging van onze mensen in gevangenis, leger en DUW-kampen en nog vele andere zaken meer, een duidelijke uitspraak van het Humanistisch Verbond nodig is. Blijft dit in gebreke, dan wordt onze stem niet met voldoende gezag gehoord.

Tallozen, vele „gewone“ mensen, hebben onbewust vele aspecten van het humanisme in praktijk gebracht. Verdraagzaamheid, wil in vrijheid te leven, respect voor de ander als mens, al deze dingen vinden in het Verbond hun hogere eenheid en verdieping. Niet in de eerste plaats een fraaie omschrijving, maar wel onze wijze van leven zullen bij de beoordeling van ons Humanisme de doorslag geven.

Wij weten, dat de mens een mengeling is van goede en kwade eigenschappen, wij weten, dat het kwade ons gemakkelijker afgaat dan het goede, maar ons gezamenlijk appèl tot onszelf en tot elkaar om door onze houding in het leven het goede te bereiken, zal doeltreffender zijn dan de meest sluïtende en de mooiste doelomschrijving. Als onze beginselverklaring de weerspiegeling is van de daden in ons leven, dan pas zullen

we iets bereiken. En in dat besef richt het Humanistisch Verbond zich ook tot de buitenkerkelijken met de oproep zich aan te sluiten en samen het Verbond sterk en groot te maken en daardoor het Humanisme de gelegenheid te geven mee te werken aan het hecht maken van het geestelijk leven in Nederland. Want ten slotte gaat het er voor U, voor mij en voor alle buitenkerkelijken om, in praktijk te brengen het woord van Wibaut:

„De ethiek (leer van goed en kwaad) der niet-religieuzen is de wil om goed te zijn.”

Laten we dat toch gezamenlijk doen!

G. STELLINGA.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, 2e voorzitter; Dr I. Vijlbrief, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. C. J. Blikslager—v. d. Sigtenhorst; E. Nordlohne; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; J. Rogge; E. Schrabracq; Ir P. Schut; G. Stellinga; Mr A. Stempels; D. W. Stork; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr Dr J. In 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

ER OP of ER ONDER

Herinnert U zich nog de besprekingen over onze financiën die op ons jongste congres gehouden werden? Er is tijdens die besprekingen door een van onze leden een opmerking gemaakt, spontaan en met overtuiging. Deze opmerking was mij uit het hart gegrepen en ik herinner mij het instemmend gemompel dat er op volgde.

Ik zal U niet langer laten raden welke opmerking ik bedoel. Het ging over het op de begroting voorkomende tekort van f 8000,—, dat aan de inkomstenkant met een vooruitziende blik als „extra baten” werd omschreven. Dit lid zei ongeveer het volgende: „Wij zijn, zoals wij hier zitten, toch zeker in staat om dat bedrag op te brengen”.

De thans voorbij zijnde vacantiemaanden heb ik mij vastgehouden aan deze opmerking. Het was helaas nodig.

U begrijpt al waar ik heen wil. Ik moet U zeggen: „dat tekort is nog niet aangezuiverd”. Erger nog, het is gebleken, dat de begroting wat de uitgaven betreft, niet hoog genoeg was. Onze gewone lasten, dus de uitgaven die wij moeten doen om het veroverde terrein te behouden, zijn hoger gebleken dan zij begroot waren.

Het hoofdbestuur neemt aan, dat U allen Uw deel gehad hebt in de „helpende hand-actie”, maar toch zijn niet alle helpende handen geplaatst. Het is heel jammer dat het Hoofdbestuur en meer in het bijzonder het Dagelijks Bestuur, veel tijd en energie moet besteden aan financiële problemen; tijd en energie die beter besteed zou kunnen worden. Wij troosten ons met de gedachte die wij

onlangs door een deskundige hoorden verkondigen. Deze gedachte is: „Een jonge beweging die niet met geldnood te kampen heeft is op sterven na dood”, doch het is een schrale troost. Ook weten wij wel dat de kunstenaar, naar men zegt, alleen goed werk schept als hij honger heeft. Tegen een dergelijke honger, die onze activiteit stimuleert, hebben wij geen bezwaar. Maar wij zullen ons heftig verzetten tegen hongerdood, wat in dit geval wil zeggen: afbraak van wat reeds bereikt werd.

Laat ik afzien van verdere beeldspraak; ieder lid moet weten waar het op staat. De bekendheid met ons werk neemt hand over hand toe; meer en meer wordt er met ons rekening gehouden. Ons Verbond is reeds op een na de grootste georganiseerde Humanistische beweging ter wereld. Wij allen, diep overtuigd als wij zijn van de grote taak die wij hebben te vervullen en van de grote waarden waarvan ons Verbond de drager is, zullen niet toestaan dat materiële nood ons werk vernietigt.

Wij moeten bereid zijn een financieel offer te brengen en ik ga hieronder in enkele punten uiteen zetten op welke verschillende manieren ieder, naar draagkracht, kan tonen voor het behoud van het Humanistisch Verbond en van alle wat dit Verbond voor hem zelf en voor geheel buitenkerkelijk Nederland betekent, zijn verantwoordelijkheid te beseffen.

Deze punten zijn:

1. Is Uw contributie niet lager dan de

Ondergetekende,

naam:

adres:

plaats:

- verhoogt zijn/haar contributie tot f per jaar, ingaande
- wenst deel te nemen aan de 100 x f 100,— actie voor f per jaar.
- verzoekt toezending van helpende handen à f voor eigen gebruik/voor wederverkoop.
- verzoekt toezending van aanmeldingsformulieren en propagandamateriaal.

Handtekening:

Inzenden aan Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, postgiro 304960.

In plaats van dit invulbiljet uit te knippen, kan men ook op een briefkaart aan het Centraal Bureau de wijze van medewerking aangeven.

Zie voor gewijzigde contributieregeling blz. 9

Het wekt misschien verwondering, dat in een nummer van Mens en Wereld waarin meer bekendheid gegeven wordt aan het Humanistisch Verbond, zo openlijk geschreven wordt over de grote geldzorgen.

Moge de lezer hieruit afleiden, dat het georganiseerde humanisme in Nederland voor zijn hand zóveel te doen vindt — en ook doet — wat voordien steeds verwaarloosd werd tot schade van het buitenkerkelijk geestelijk leven, dat het materieel in groter zorgen geraakt naarmate het geestelijk groeit. Uit deze moeilijkheid, die voorzien werd maar niet geschuwd mocht worden, kan het geraken, als spoedig en in ruime mate hulp wordt geboden.

schaal voor de bepaling der contributies aangeeft? Is dit inderdaad het geval, overweegt dan zeer ernstig of het U niet mogelijk zou zijn de schaal geheel toe te passen of wel dichter te benaderen. Ook de leden die thans nog, dank zij de oude contributieregeling, minder dan het minimum van f 5,— per jaar betalen willen wij vragen indien maar enigszins mogelijk, hun contributie tot het thans geldende minimum op te voeren. Van Uw f 5,— krijgt het Hoofdbestuur f 2,50 en dat bedrag is zelfs nog minder dan onze „directe” kosten per lid van krant, administratie en afvaardiging naar het congres. Om nog niet te spreken van de kosten van het Centraal Bureau.

2. Laten de beter gesitueerden in overweging nemen of zij alleen of in kleine combinaties een certificaat in de bekende f 100,— x f 100,— actie kunnen nemen.

De minder kapitaalkrachtigen vragen wij „Helpende Handen” van f 1,— of f 2,50 te kopen, en tenslotte mag van ieder lid verwacht worden, dat hij

- a. één boekje „Helpende Hand” verkoopt
- b. één lid wint
- c. ons of zijn gemeenschapsbestuur adressen verschaft voor „Helpende Handen” of nieuwe leden.

Leden van het Verbond, ik schrijf U in alle ernst: We staan sterk als we het halen, we lopen groot gevaar als we tekortschieten. Het is nu er op of er onder.

Maar op de achtergrond hoor ik weer die opmerking, waaraan ik U hierboven herinnerde en dan vertrouw ik dat Uw krachtig antwoord mijn verwachtingen, ja eigenlijk mijn eigen gehele opvatting van: „natuurlijk lukt het”, niet zal beschamen.

J. BIJLEVELD,
penningmeester.

Humanistische Verkenningen

De woorden godsdienst, geloof en religie worden dikwijls — meestal zelfs — voor en door elkaar gebruikt voor een heel samenstel van betekenissen. Voorzover dat gebeurt, hebben ze dus ten naastenbij dezelfde bedoeling en het is duidelijk dat humanisten in de zin van het Verbond er in dat geval niet veel mee beginnen kunnen. Maar het spraakgebruik biedt ook aanknopingspunten om deze termen te onderscheiden en in deze onderscheiden betekenissen willen we ze hier nu gebruiken. Daar is niets tegen en zelfs veel voor, mits men zich er terdege van bewust is.

Godsdienst in enge zin is dan de dienst van God, opgevat als Persoon, niet als mens of supermens, maar wel als wil en bewustzijn, liefde en kracht, die schepper en instandhouder is van een heelal, waarvan hij wel onderscheiden is. Ruimer genomen is het de beleving van eigen bestaan als zijnde uit die God en opgedragen aan die God. Het hoeft niet gezegd te worden, dat deze godsdienstigheid geen deel uitmaakt van het humanisme van het Verbond, omdat dit humanisme van God in deze zin geen ervaring heeft en krachtens zijn hele geesteshouding Zijn bestaan niet aanvaarden kan op gezag

— ook niet op gezag van Christus.

Hiervan onderscheiden kan men nu geloof zien als de volledige aanvaarding van beslissende levensovertuigingen, waarvan de waarheid niet exact bewijsbaar is. Zulk een geloof nu kent het humanisme ook. Het geloof namelijk dat de mens geplaatst is in de verantwoordelijkheid als drager van een

Godsdienst, geloof en religie

niet-willekeurig waardebesef, dat is als redelijk, zedelijk en scheppend wezen. En omdat hij gelooft dat ieder mens aldus „geplaatst-is-in” en „drager-is-van”, ziet hij in ieder mens de mede-mens, die in wezen „van dezelfde natuur” is als hij. Hij gelooft in de wezensgelijkheid der mensen.

Maar dit geloof kan hij niet zo maar uit zijn verstand voortbrengen. Het berust op zeer diepe ervaringen, waarvan het de redelijke formulering is. Die diepe ervaringen kan men aanduiden met het begrip religie. Het

is de beleving van zinvol opgenomen te zijn in de totaliteit der werkelijkheid van waaruit een besef van waarden en dus van gestelde eisen, dat is van verantwoordelijkheid in de mens gekomen is. Het is uiteraard onderworpen aan de toets der rede, maar het kan uit die rede niet worden verklaard. Veeleer ontleent de redelijke geesteshouding zelf zijn kracht aan de religieuze ervaring. Het eerste woord der religie is verwondering over het feit dat alles zo is als het is.

Bij iedere redelijke beschouwing van het zijn plaatst de beschouwer zich als het ware tegenover dit zijn. In het religieuze beleven echter ervaart hij het zijn als een ongescheiden eenheid. Deze ervaring is echter niet een verworven bezit, maar een steeds weer veroverde ontdekking, die opdoemt tussen chaos en kosmos, tussen angst en vertrouwen. Het verleent aan het verantwoordelijkheidsgevoel zijn diepste grond en vermag de mens met het leven te verzoenen. Het bepaalt zijn kijk op de krachten in de wereld en op de ontwikkeling van het gebeuren. Als zodanig dient het in het humanisme ten volle tot zijn recht te kunnen komen.

J. P. VAN PRAAG.

JOURNAAL UIT EIGEN LAND

Nogmaals; *Het kind van de rekening*

Wederom is in de Tweede Kamer gebleken, dat het politieke rooms-katholicisme iets heeft tegen de figuur van de ongehuwde moeder, die haar kind bij zich houdt en het verzorgt. Immers: de fractie der K.V.P. wil de Kinderbijslagwet op een dergelijke figuur niet zien toegepast zoals ze op gezinnen van gehuwden wordt toegepast. Gelijk bij een vorige gelegenheid was het de heer Hooy, die deze actie leidde.

De heer Hooy stelde voorop, dat hij het „natuurlijke” kind niet het slachtoffer wil laten worden van zijn voorkeur voor het spruiten van kinderen uit een gehuwd paar. Wij voegen daar aan toe, dat hij hierin althans financieel zeer wel is geslaagd. Althans financieel.

Maar niet — en dat willen de heer Hooy en degenen die hem volgden maar niet inzien — psychologisch en maatschappelijk.

Het aanvankelijke denkbeeld van de K.V.P.-ers, dat er voor „natuurlijke” kinderen, die door hun eigen moeder worden verzorgd, geen recht op kinderbijslag zou mogen bestaan, heeft gelukkig geen wortel geschoten. Maar zij hebben nu toch wel door-

gezet, dat deze kinderbijslag volgens de Kinderbijslagwet bij algemene maatregel van bestuur nader moet worden geregeld.

Deze algemene maatregel van bestuur zal om te beginnen voor een groot deel de Kinderbijslagwet moeten herhalen. Wat nogal zot is. Verder wordt er gedacht aan het stellen van bepaalde voorwaarden, bijv. de voorwaarde, dat de kinderbijslag inderdaad aan het kind ten goede zal moeten komen. Dit laatste wordt, althans in een artikel van het Kamerlid dr. De Kort in De Maasbode gesteld.

Dat men in kringen van de K.V.P. aan het stellen van zo'n voorwaarde denkt, betekent dat men daar de materie slecht kent en onvoldoende heeft doordacht. Het is net, alsof men vreest, dat de ongehuwde moeder de kinderbijslag zal gaan verbrassen, terwijl men dat van een gezin met gehuwde ouders niet kan verwachten. Het wettigt de veronderstelling, dat men in kringen van de K.V.P. niet weet, dat de ongehuwde moeder, die haar kind bij zich houdt, als mens vaak hoger staat dan de ongehuwde moeder, die haar kind ergens onderbrengt en zich er

verder weinig of niets van aantrekt. (Hiermee willen wij niet zeggen, dat laatstbedoelde categorie altijd „slecht” zou moeten zijn. Niet zelden worden zij tot een dergelijke houding gedwongen door de onmenselijke vooroordelen, die in veel kringen helaas nog heersen.)

Maar afgezien van dit alles: de K.V.P.-ers en de rest van de „rechterzijde” willen niet erkennen, dat de „apartheid”, door hen ten aanzien van de ongehuwde moeder met haar kind gehuldigd, voor het „natuurlijke” kind een hindernis blijft. De „apartheid” is weliswaar in hoofdzaak slechts een formaliteit geworden zoals zij nu in de Kinderbijslagwet staat. Maar schadelijk blijft zij. En het kind is, maatschappelijk en psychologisch, het kind van de rekening. Het kind krijgt een positie, die niet volwaardig mag heten, ook al heeft dit geen directe financiële consequenties. De indirecte consequenties van andere aard zijn misschien nog veel erger.

En zou de „rechterzijde” (d.w.z. de confessionele partijen) nu heus denken, dat hetgeen zij als meerderheid nu heeft doorgedreven, het geboren worden van buitenechtelijke kinderen zal remmen? Zou zij verder nu heus denken, dat de anderen het huwelijk als basis voor gezinsvorming minder hoog schatten? Het is te dwaas om er nog over te praten. Maar het onheil is gesticht.

Ss.

Onjuistheden in de Bach-herdenking

Wanneer we gesteld worden voor de beoordeling van een kunstwerk, dan zullen we steeds ervaren dat, naarmate dit kunstwerk van groter allure is, onze woorden meer te kort schieten. Daarbij komt dan nog, dat die woorden nooit voldoende zijn, om alles te vertegenwoordigen of te omvatten. Had een ander zijn beoordeling gegeven, dan zou weer op andere waarden van het werk zijn gewezen, die door ons wellicht niet eens waren opgemerkt. Met afkeurende kritiek ligt de zaak, wat dat betreft, veel gemakkelijker. Wanneer we een werk moeten veroordelen, waaromtrent het kunstenaarsgeweten ons zegt, dat het van nul en gener waarde is, zodat het, in het belang ener goede voorlichting veroordeeld worden MOET, dan kunnen we met onze woorden de volledigheid meestal wel bereiken en dan gebeurt het zelden of nooit, dat we anderer complement nog nodig hebben.

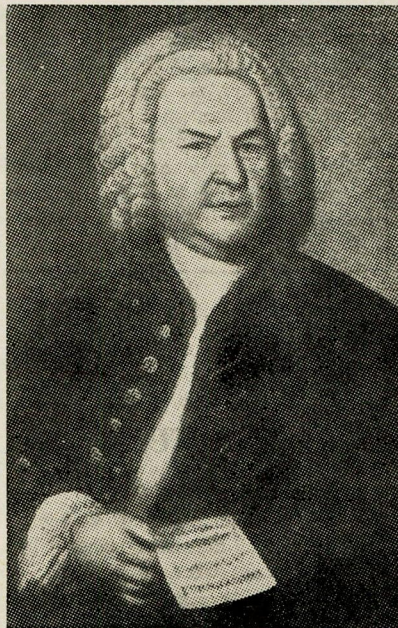
Nu herdachten we in deze maanden de tweehonderdste sterfdag van de grote Johann Sebastiaan Bach en natuurlijk weet iedereen, dat in zijn machtige muziek een hoogte werd bereikt, die alle beschrijving tart. Hier schieten dan, om terug te grijpen op wat ik in de aanvang heb betoogd, onze woorden te kort en er zullen, zo we al een bespreking ondernemen, altijd talrijke facetten aan Bachs muziekdiamanten blijven, welke belichting we verzuimden of waaraan we niet konden toekomen.

Even moeilijk als het nu is, de volledige waarde van een kunstwerk onder woorden te brengen, even lastig is het om na te gaan, waaruit precies dátgene bestaat, wat ik de inspiratieve drijfveren van de toondichters zou willen noemen en dikwijls kunnen *zijzelf* ons daaromtrent maar zeer onvoldoende opheldering verschaffen. Om tot ons eigenlijke onderwerp te komen: er zal wel niemand worden gevonden, die de godsdienstige overtuiging ontkent, welke in Bachs leven zijn leidsvrouw en in Bachs composities zijn grondslag was. Maar — en dit lijkt mij van grote betekenis voor onze gehele levensbeschouwing! — men **BEHOEFT** iets dergelijks ook niet te ontkennen. Het betekent een bewijs voor de zwakte van onze persoonlijke overtuiging, wanneer die overtuiging een hart onder de riem moet worden gestoken door een te signaleren aanwezigheid van grote mannen, die dan toch maar tot „de onzen” te rekenen zouden zijn.

Begrijpelijk en gerechtvaardigd is de vreugde die een ieder koestert, wanneer een groot man ook door andersdenkenden als zodanig wordt beschouwd en gewaardeerd. Wordt echter, zoals met Bach helaas gebeurt, de waardering door bepaalde (kerkelijke) groepen voor zich gereserveerd, dan blijkt hieruit niet alleen een krampachtigheid in de

houding, doch tevens doet men de herdenking en grootsheid van de vereerde, in casu Bach, hiermee tekort.

Onder de vele grote eigenschappen van Bach nu, gaat ook deze schuil, dat hij betekenis hebben kan voor allen die met zijn kunst in aanraking komen. Hier bedoel ik niet, als gemeenplaats, dat allen hem op den duur wel kunnen leren begrijpen; maar veel eerder doel ik op zijn composities van klein bestek, die bv. door de muzikale jeugd al gespeeld en begrepen kunnen worden. Daárom sprak ik van schuil gaan, omdat die kleinere werkjes nog veel te weinig bekend zijn en gespeeld worden. (Hier denk ik aan het boekje met twintig stukjes, geschreven voor zijn tweede vrouw, Magdalena.)

Veel bekender is Bach in zijn eenvoud, waar zijn vierstemmige koraalzettingen talrijk worden gebruikt, bv. in de vaderlandse, christelijk gemengde zangverenigingen. „Gebruikt” zei ik; maar zonder overdrijving mag men spreken van **GEËXPLOITEERD**, zodra men, met name bij gelegenheden als de onderhavige, een gehele domineescultus met de grote Leipziger gaat verbinden, waarbij hem dan het bezit van een kerkelijke inboedel wordt toebedeeld, waarvan het twijfelachtig is, of hij die wel, zelfs beneficiair, zou aanvaarden!

In tegenstelling met dat van Mozart en Haydn, — om maar te zwijgen van de romantici, die zelf ook veel muziekletterkundige arbeid verrichtten — weten we van Bachs leven betrekkelijk weinig. We doen, dit zij nogmaals gezegd, niets af aan zijn geloofsleven, dat verbonden was met de christelijke godsdienst. Voor Bach betekende

dit evenwel het Lutheranisme; waaruit dan aanstonds volgen mag, dat hij even vreemd en afwijzend tegenover Calvinisten stond als menig buitenkerkelijke. Waaruit verder volgen mag dat een groot gedeelte zijner muziek, gebruikt voor de kerkdienst, nimmer geboren ware geweest, als Bach geestverwant der Calvinisten geheten had. De kerkdienst der Gereformeerden zou immers aan een Bach niet de minste vleugelslag hebben gelaten.

We weten van Bach nog iets meer. We vernemen, dat hij dikwijls met zijn kerkeraad op voet van oorlog was, ook al op grond van aanmerkingen, die dit eerwaardig college op zijn spel en muziek meende te mogen maken; we horen dat hij, in stede van de ordelijke kerkganger te zijn, zoals (de) dominee hem graag ten voorbeeld stelt, zijn eigen diensten vergat en, langer dan hem veroorloofd was, te Lübeck bleef, tot studie bij een veel oudere kunstbroeder. Voegen we hierbij de familiefeesten te zijnen huize, waar het in die tijd en naar Saksische trant, behoorlijk rauw kon toegaan, dan zou ook Bach hebben kunnen zeggen: „niets menselijks is mij vreemd”. Hij componeerde missen, waarvan de Heidelbergse catechismus getuigt, dat ze „vervloekte afgoderij” zijn; maar desondanks doet men het voorkomen, als was hij het prototype van de vrome kerkganger.

Is een onware of half juiste voorstelling van zaken reeds laakbaar; helaas vertoont de Bach-herdenking nog een andere dissonant die er niet thuis hoort. Er zijn mij uitlatingen onder ogen gekomen, die het recht van onkerkelijken betwisten, van Bach te genieten. In het algemeen wordt aanstonds vóórondersteld, dat alles wat onkerkelijk is, ook „ongelovig” moet heten; ja, zelfs iemand die tot een andere kerk behoort, wordt zodanig betiteld. Een dergelijke demonstratie van verregaande geborneerdheid houdt ook ten nauwste met ons onderwerp verband. Immers, uit het feit dat het praedicaat „ongelovige” door de meerderheid der niet-kerkelijken wordt afgewezen, distilleert de kerkganger ten onrechte, dat die afwijzing voortspuit uit een soort angst vóór dit ongelooft. De kerkganger weet zich dan van die angst bevrijd, „veilig geborgen” enz., en het is zeker geen nederigheid, die hem dit alles dan doet formuleren. Aannemende dus dat de onkerkelijke nog wel zo half en half een surrogaatje wil vasthouden van wat het eigenlijke en rijke Godsgeloof heet, beschouwt de kerkvrome ook bv. het genieten van Bachs Mattheuspassie door een humanist als een inconsequentie in diens levenshouding. Eigenlijk staat het gelijk met het stiekum snoepen van een taart, welke ingrediënten men niet kent en, erger nog, jegens welker bereiding men vijandig gezind zou staan!

Allereerst moge duidelijk zijn, dat de buitenkerkelijke wel degelijk NIET met angst behept is jegens de term „ongelovige”, wanneer hierbij de kerkvroomheid het enig mogelijke alternatief zou vormen. In de opvatting der kerkelijken, die ik onlangs nog op schrift zag en die luidt: „Het gaat niet tegen ons, maar het gaat tegen Christus”, ligt een behoorlijk stuk eigendunk verrat, dat in elk geval niet van „Christus” afkomstig is. Dat de onkerkelijke alleen maar een soort van mystieke en onwezenlijk-vrome stemming deelachtig wordt als hij Bachs godsdienstig oeuvre mag genieten, is een veronderstelling, ook weer ontsproten aan de puurste — en dus al even onchristelijke! — ijdelheid van bepaalde kerkvromen. Het valt minstens te betwijfelen, of de pantheïstische Beethoven danwel de „ongelovige” Berlioz niet méér van Bach konden genieten, dan een willekeurige, Gereformeerde ouderling, die uit beleefdheid een vrijkaartje accepteert van de voorzitter der naaikrans Dorkas.

In de geschiedenis der mensheid ontmoeten we herhaaldelijk figuren, die zich a.h.w. boven die mensheid verheffen, door talenten of eigenschappen, die niet het deel kunnen zijn van iedereen. Een dergelijke figuur voor onze toonkunst is zonder twijfel Bach en evenals, naar het bijbelwoord, de zon schijnt „over bozen en goeden”, evenzo behoort Bachs muziek allerminst tot de eigendommelijkheid van één bepaald „klein kuddeke”, zoals dit zichzelf, een ander maal bescheiden, pleegt te noemen. Bij de inenting zijner kinderen vraagt de kerkvrome zich niet af, of de vaccinatie misschien door een „ongelovige” als heilzaam werd voorgesteld danwel of de koepokstof van het vee van een Gereformeerde eigenaar afkomstig was. Weigert hij een trein met dieselaandrijving, gepasteuriseerde melk of een goede film, omdat de vinder der ingenieuze motor „helemaal niets”, Pasteur „Rooms” en de filmacteur al drie maal „gescheiden” was?

Waarom dan Bach misgund aan de „ongelovigen”, aangenomen dat Bach kerkvroom zou zijn geweest?

Een blik in de statistiek van hen, die zich voor het Nederlandse Bachréveil verdienstelijk maakten, toont wellicht geen enkele Calvinistische persoonlijkheid. Zelfs is van die zijde aanvankelijk principieel bezwaar gemaakt tégen die uitvoeringen; op gelijke gronden als die men nu nog tegen „passiespelen” hoort. Bleef het opperst Bach-genot tot de kerkvromen beperkt, ze zouden zich „de Mattheus” praktisch door allemaal „ongelovigen” moeten laten voorspelen en -zingen en het raadsel niet kunnen oplossen, hoe daar toch zoveel schoons uit kan resulteren.

Een goede herdenking van Bach mag niet, met demagogische middelen, de kring zijner vereerders zo ver mogelijk beperken; want gróót was Bach en steeds groter zij het aantal zijner bewonderaars!

DIRK SCHIPPER.

Gedicht en Lezer

NAJAAR, het afscheid van de zomer. Het ligt voor de hand, dat in de gedichten, die dit „grote sterven” bezingen, een toon van weemoed niet te miskennen valt. Bijna alle staan ze in mineur en slechts heel zelden klinkt er iets in door van het blijde vertrouwen en de rustige zekerheid, die de Engelse dichter Shelley deden zeggen: „Als de winter komt, kan de lente dan nog ver af zijn?”

Doch het is beslist een uitzondering, dat een dichter in zulk een herfstgedicht de eigen weemoed vergeet om de tolk te worden van de hongerenden, de maatschappelijk misdeelden. Dat gebeurt bij Henr. Roland Holst in het gedicht „De Zomer kwijnt”.

Hier geen mineur, maar een vastberaden toon; een krachtige, naar het einde toe zelfs verbeterde versbeweging. Een ogenblik lijkt de dichteres toe te geven aan de eigen weemoed (eerste helft 3de strofe), maar dan wordt haar

door
P. C. J. Reyne

oog getroffen door de mensen, die voorbijgaan, beladen met de schatten, die het jaar hun schonk. En zij vraagt het jaar, welke van z'n beloften het gehouden heeft. Een prachtige brede schil- dering van de oogst

volgt, beeld na beeld getuigt van de weelde, door de zomer gebracht. Elk heeft zijn deel gekregen. Elk? Neen!..... en haar stem verstroeft, nu zij het beeld oproept van de hunkerenden, die moeten leven van het hopen op een oogst, die nog wel eens komen zal..... later. Maar ondanks dit stroeve en verbeterene, de toon van een liefde, die in pijn geboren werd en niet meer zichzelf zoekt.

DE ZOMER KWIJNT.

*De zomer kwijnt en door de witte dampen
schiët laag een bleke en weifelende zon,
een heldergele schijn, als die van lampen
klimt in den avond aan den horizon.*

*Najaarsbloemen oopen de vuurge kelken
en viereen haastig bloei-verlangen's uit:
een binnenst bederf, dat ze snel doet welken
schuilt onder dunne en glanzend-kleurige huid.*

*Geluidloos vallen de vergeelde bladen
en droppen zacht op mijn gebogen hoofd...
Veel menschen gaan voorbij, blij en beladen:
wat bracht ge, jaar, van wat ge hebt beloofd?*

*'t Gras groende en zeisen sloopten d' eerste snede;
festoenen geurden, geelde' op elke wei,
de hooge zwaarbeladen wagens reden
wègvoerend schelf aan schelf uit rij aan rij.*

*'t Graan rijpte in 't veld, de jonge halmen sproten,
't stroo dorde en droogde, maar de korrel zwol;
aren bogen, blinkende sikkels floten
en schooven maakten leege schuren vol.*

*Nu krijgt de vrucht haar ronde en gulle schijnen,
de schalen bersten, druivensap vloeit mild:
elk land, elk huis verheugt zich in het zijne,
een diep hongeren alleen bleef ongestild*

*van hen wier voeten voor hun werelds deel
kozen de zware en slopende gangen,
wier lippen plooiën tot den plooi, den bangen,
die lach en liefs terugdrijft naar de keel.*

*Hun oogst rijpt langzaamst, en hun sikkels heeft
d' aren weer niet geveld waarnaar zij hijgen:
hun hand blijft ledig en hun oogen krijgen
't hunkre' in den blik van wie van hopen leeft.*

Uit: „DE NIEUWE GEBOORT”. (1902). HENRIETTE ROLAND HOLST—
VAN DER SCHALK (geb. 1869).

Wat maken wij van ons gemeenschapsleven?

Een gemeenschap wordt wat de leden ervan maken. Als leden en adspirant-leden de vraag stellen: „Wat doen jullie eigenlijk, wat hebben jullie ons aan te bieden?” dan zouden wij 't liefst antwoorden: „Dat hangt van U af, van wat U aan werkelijke belangstelling en aan wil om „er iets van te maken” meebrengt. Niemand zal bij ons de tafel gedekt vinden en zomaar aan kunnen schuiven; wij zijn nog bezig ons „Te-huis” op te trekken en Uw hulp is welkom.”

Het heeft weinig zin te proberen ons gemeenschapsleven kunstmatig tot bloei te brengen. Het zal moeten groeien uit de verlangens van degenen, die er aan deel willen nemen. Of dit er veel zijn? Heel wat, maar hun behoeften zijn zeer verschillend.

Om iedereen tegemoet te komen, proberen wij dus door gezamenlijk zoeken en tasten, aan ons gemeenschapsleven zoveel mogelijk facetten te geven. Het kan gebeuren dat, wanneer men met een mondelinge uitnodiging de leden langs gaat, men bij de een te horen krijgt: „Ik betaal mijn contributie en bezoek soms de bijeenkomsten, verder wens ik niet te worden lastig gevallen”, terwijl de ander zegt: „U weet natuurlijk wel dat ik aan huis gebonden ben en niet komen kan, maar ik

vind 't prettig, dat U toch ook nog bij mij langs gekomen bent.” Met beide gevallen zullen we rekening moeten houden, zonder te veronderstellen, dat ons eerste lid het humanisme een minder goed hart toedraagt dan het tweede.

Daar het ledental in onze gemeenschappen (de grote steden uitgezonderd) meestal niet in de honderden loopt, zijn de groepen met gelijkgerichte belangstelling, klein; dit behoeft echter niet altijd een nadeel te zijn, daardoor is het contact immers ook weer hechter.

Hoe wij onze feesten en herdenkingsdagen zullen vieren, is een vraag, die vele gemeenschappen nog bezighoudt.

Kleine feestelijke bijeenkomsten b.v. aan het begin en bij de sluiting van het winterseizoen en een Nieuwjaarsbijeenkomst, worden meestal door de leden op prijs gesteld.

In groter verband wordt deelgenomen aan plechtigheden, als b.v. de Herdenking van de Gevallenen op 4 Mei. In sommige gemeenten wordt het zeer gewaardeerd, dat het Humanistisch Verbond bij die gelegenheid, voor de buitenkerkelijken bijeenkomsten organiseert.

De meest algemene belangstelling bestaat

zeer zeker voor onze Bezinningsbijeenkomsten. Sommigen geven de voorkeur aan de Zondagmorgen, anderen aan een avond in de week. Sommigen houden van een nabeschouwing, anderen hebben voldoende aan het woord van de spreker.

Ook de cursussen bieden een gelegenheid om wat nader met elkaar in contact te komen, ook al omdat men hier enige weken achter elkaar met 't zelfde gezelschap bijeenkomt.

En contact is het, wat wij zoeken in onze gemeenschappen.

Waarschijnlijk is de sfeer waarin ons gemeenschapsleven het beste gedijt, die van onze huiskamerbijeenkomsten. Hier ontmoet men elkaar met de bedoeling om in alle eenvoud, levensbeschouwelijke problemen, die ons allen bezig houden, te bespreken. Er wordt niet verwacht, dat alle aanwezigen aan deze bespreking zullen deel nemen; sommigen praten graag, anderen luisteren liever toe.

Huiselijke moeilijkheden, ziekte, sterfgeval, geboorte en hoogtijdagen van de leden of in hun gezin, gaan niet voorbij zonder dat van gemeenschapszijde hier enige aandacht aan geschonken wordt. In sommige gevallen kunnen de gemeenschappen elkaar hierbij helpen: 't Is voorgekomen, dat een zieke in een vreemde stad, in een ziekenhuis moest worden opgenomen; zijn gemeenschap waar schuwde de daar gevestigde geestverwanten en de zieke was wat dankbaar voor de regelde bezoeken en de bloemen. Zo is 't dikwijls juist door de meest ongezochte aanleiding, dat ons Verbondsleven versterkt wordt.

Ook het gezamenlijk aanpakken van maatschappelijk werk, kan hiertoe bijdragen: Tijdens het pleegkinderenwerk hebben velen elkaar beter leren kennen.

Vormt dit alles te samen nu ons „Tehuis”, onze ankerplaats, waar we te allen tijde kunnen komen om even uit te blazen of om rust en steun te zoeken? Het zou schromelijk overdreven zijn dit te durven beweren. Wij zijn er hoogstens in geslaagd een afdakje in elkaar te timmeren, waar men even kan komen schuilen. Maar, naarmate het gedrang onder dit afdakje groter wordt, neemt ook de behoefte aan een flink „Tehuis” en de bereidheid tot medebouwen, toe.

C. J. B.—v. d. S.

Tengevolge van de steeds doorgaande stijging van de papierprijzen is de omvang van Mens en Wereld voorlopig teruggebracht op 12 bladzijden.

De gemeenschappen zoeken hun weg..

Zonder het zich ten volle bewust te zijn, verlangen velen naar de gezamenlijke beleving van iets, dat boven het leven van alle dag uitgaat. Dit kan gevonden worden in het luisteren naar een goede rede, het kan ook bestaan in het gezamenlijk genieten van kunstuitingen, van de schoonheid der natuur, maar ook doodgewoon in het beleven van ongedwongen vreugde.

De Gemeenschappen van het Humanistisch Verbond ontplooiën door eigen initiatief een eigen leven. Iedere gemeenschap zal zo een eigen kleur krijgen, afgestemd op de leden en op de plaatselijke omstandigheden.

Het woord Humanisme klinkt niet op iedere bijeenkomst. Er zijn vele werken, die een Humanistische geest ademen. Een goede voordracht hiervan is van minstens evenveel, zo niet groter waarde dan een cursus of lezing.

Het gemeenschapsleven is niet alleen aan de winter gebonden. In de zomer is er een goed verzorgd programma van fiets- en wandeltochten en van excursies. Het belangrijkste doel van al ons werk blijft, dat de mens het leven verkwikt aanvaardt, dat het contact met geestverwanten hem voortdurend nieuwe krachten schenkt.

Vóór de oorlog waren de verschillende groepen nog grotendeels in hun eigen

wereldje opgesloten. De arbeiders vonden een vertrouwde sfeer in hun partij en vakbeweging, de intellectuelen traden zelden uit eigen kring. Dit alles is door de ontwikkeling in en na de oorlog veranderd. Maar dat wil niet zeggen, dat de nieuwe verhoudingen overal even gemakkelijk werden aanvaard. Er is veel meer ontmoeting tussen de verschillende groepen, maar de vertrouwde sfeer is nog niet voldoende aanwezig.

Daarom zullen onze pogingen, de mensen tot elkaar te brengen en hen gezamenlijk iets te doen beleven, nog vaak mislukken, maar daarom zullen we ook het slagen telkens als een belangrijk succes moeten zien.

Soms vinden wij in de gemeenschap dit succes in een bezinningsbijeenkomst, soms ook op een discussie-avond of op een gezellig samenzijn in de week van Kerstmis of Nieuwjaar. Een andere keer is het een herfstocht of een excursie, die het gevoel geven, dat gezamenlijk beleven van schoonheid ten eerste verrijken kan.

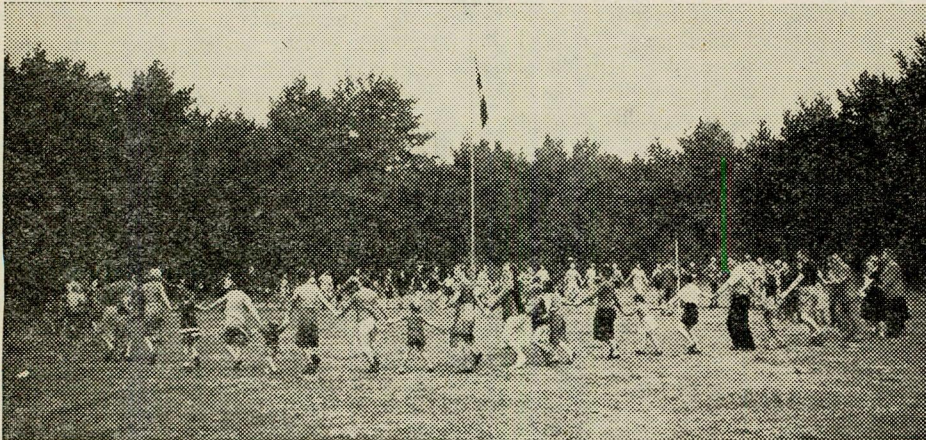
Zo streven we ernaar het gemeenschapsleven te versterken.

Want we weten, dat iedere geslaagde bijeenkomst ons bezielt, ons leven voller en rijker maakt. En alleen zó bouwen we immers ons tehuis voor anderhalf miljoen buitenkerkelijken.

P. B.

DE ZOMERKAMPEN

van het Humanistisch Verbond

Deze zomer zijn opnieuw 500 Humanisten in onze kampen geweest en hebben er behalve de nodige rust, weer wat levensmoed opgedaan. We beginnen in dit nummer met een verslag van de familiekampen te Ommen en het jongerenkamp, volgende maand krijgt U het verslag van de andere kampen.

DE FAMILIEKAMPEN TE OMMEN

Kenmerkend voor deze kampen was dat zij een poging waren met een aantal gezinnen één grote familie te vormen. Aan de ene kant behield ieder gezin zijn zelfstandigheid, doordat het in een huisje of in een tent woonde, aan de andere kant brachten de maaltijden en de gezamenlijke programma's ons als één geheel te samen. De ouders waren er met hun kinderen; er moest dus worden gezorgd voor de kinderen, opdat de ouders, vooral de moeders, inderdaad vakantie hadden. En hoe die kinderen hebben genoten: van prachtige hutten, gebouwd in het bos, échte woonhutten; en de dieren-tuin, vol beesten van houtblokken en takken.

En de ouders? Onze dagindeling was als regel zo, dat we de halve dag vrij waren, zodat ieder naar eigen believen, alleen of in een klein groepje er op uit kon trekken om van de prachtige omgeving te genieten. En wat is daar goed gebruik van gemaakt, wat was het voor vele vaders en moeders heerlijk, er weer eens samen op uit te kunnen trekken. Er waren ook dingen, die we gezamenlijk deden. Dat begon, als direct na het ontbijt, met aardappelpitten voor de mannen, zó genoegelijk dat de vrouwen tenslotte jalours werden en er naar begonnen te verlangen mee te mogen doen, wat met grote hardvochtigheid werd geweigerd. Een enkele keer zochten we een gezellig plekje in het bos op en begonnen een discussie. Dan sprak ieder mee en meestal werd het zo geanimeerd, dat we ons moesten terughasten

voor het eten. We hebben ook aan sport gedaan, er is met hartstocht Volleybal gespeeld. Maar het belangrijkste deel van het gemeenschappelijke programma viel in de avonden, als de kinderen naar bed waren en de kinderleiders langs de huisjes en tenten surveilleerden, zodat de ouders rustig konden uitgaan. Wat was dat voor velen al een weelde, zo'n hele week 's avonds te kunnen uitgaan, omdat je je kinderen goed verzorgd wist. Dat uitgaan kwam dan hier op neer, dat we in de grote conversatie-tent tesamen kwamen en een goed programma met elkaar hadden. Ik denk aan de twee voordrachtsavonden, één met de Heer Bolman uit Zwolle, die „De Blauwe Vogel” van Maurice Maeterlinck voordroeg en één met Lenie Mulder uit Amsterdam, die o.a. verzen van Henriëtte Roland Holst voordroeg. Ik denk aan de avond, dat Garnt Stuiveling ons vertelde over het Nederlandse proza van de laatste jaren: Eenzaam Avontuur van Anna Blaman, De Tranen der Acacia's van Willem Hermans, Avonden van Simon van 't Reve en enkele andere boeken werden naar voren gehaald, hun gemeenschappelijke achtergrond werd geschetst. Ook werd in deze kampen aandacht besteed aan enkele gezinsproblemen. Zo sprak A. Meilink over de opvoeding tot Schoonheid in het gezin, terwijl H. Lips sprak over de opvoeding tot Waarheid. Denkt U nu niet, dat de deelnemers 's avonds dus alleen maar braaf zaten te luisteren, want zo is het niet. In ieder der beide kampen werd een onderlinge kunstavond en een discussie-avond gehouden verzorgd door de deelnemers. Deze avonden hebben ons prachtige uren van kunstgenot en bezinning gebracht. Wellicht denkt een enkele lezer: Het lijkt me toch allemaal wel erg ernstig op die avonden. Maar dan had U eens moeten komen kijken op onze Bonte Avonden. Hoeveel kolder is daar verkocht.

En zo zouden we nog heel wat meer kunnen vertellen, maar het zou altijd onvolledig blijven, er is slechts één manier om onze familiekampen te leren kennen: er zelf aan deelnemen. We mogen U alvast verklappen, dat we grootse plannen hebben met ons buitenwerk voor volgend jaar. Naast nieuwe vormen zal veel van het oude blijven bestaan en daartoe zullen zeker onze familiekampen behoren. We hebben zelfs plannen om volgend jaar drie weken naar Ommen te gaan. Het is nog niet zeker of dat lukken zal, maar als het gelukt, dan raden wij U aan, op grond van onze ervaringen van dit jaar: Zorgt er bij te zijn. In een laatste gesprek dat we de tweede week met de deelnemers te Ommen hadden, bleek overduidelijk, dat velen van plan zijn het volgend jaar terug te komen, we voorzien dus ook in 1951 weer waardevolle familiekampen. Direct na 1 Januari hoort U in Mens en Wereld van onze plannen.

Gewijzigde CONTRIBUTIEREGELING

(vastgesteld op jaarlijks congres
25—26 Maart 1950)

Ieder lid bepale zelf zijn of haar contributie met dien verstande, dat echtparen met hun kinderen beneden 18 jaar hetzelfde betalen als alleenstaande personen. Daar het werk, dat ons te doen staat, zeer veel geld vergt, nodigen wij U uit, Uw contributie op grond van onderstaande richtlijnen vast te stellen, waarvan men naar inzicht en omstandigheden kan afwijken.

Voor hen, die een jaarlijks (gezins-) inkomen genieten van f 2500,— of minder, bedraagt de jaarlijkse contributie minimum f 5,—. Voor iedere f 500,— die het jaarlijkse (gezins-) inkomen meer bedraagt, neemt de jaarlijkse contributie in het algemeen met f 3,— toe. Hierbij is inbegrepen het abonnement op Mens en Wereld. Abonnementsprijs voor niet-leden f 2,50 per jaar.

Het lidmaatschap gaat in op de eerste dag van de maand, waarin de aanmelding geschiedt.

De aandacht wordt gevestigd op de mogelijkheid de contributie ook per week, per maand of per kwartaal te voldoen. Dat betekent dat men bij een inkomen van f 50,— per week of minder geacht wordt een contributie van ten minste 10 cent per week te betalen, benevens 6 cent extra per week voor iedere f 10,—, die het week-inkomen meer bedraagt.

Algemene leden betalen als regel per giro of postwissel aan het Centraal Bureau. Postgiro 304960, Humanistisch Verbond, Utrecht.

Van over onze grenzen

De jaarlijkse conferentie van de Rationalist Press Association

Even als het vorig jaar zijn enkele leden van ons H.B., de voorzitter, vice-voorzitter en ondergetekende naar Oxford gereisd om de jaarlijkse conferentie van de Rationalist Press Association bij te wonen.

In het Septembernummer van '49 heb ik een korte uiteenzetting gegeven van wat de R.P.A. eigenlijk beoogt. Laat ik er dit jaar nog eens op mogen wijzen dat zij al 51 jaar bestaat en in al die jaren op de bres heeft gestaan voor een vrije, critische geesteshouding, die de dogma's van de kerk verwierp en dat zij de specifieke vertegenwoordigster is geweest van het rationalisme in Engeland.

Het conferentie-onderwerp van dit jaar was: het irrationele in het moderne denken. Voor een grotendeels niet filosofisch geschoold publiek een nogal moeilijk onderwerp. Laat mij trachten U er iets van te vertellen.

De conferentievoorzitter, Hamilton Fyfe, hield de eerste avond de presidentiële toespraak, waarin hij over irrationalisme in het algemeen sprak. Als journalist van standing en eruditie (hij was jaren lang een der redacteuren van de Daily Herald, tevens een welbekend schrijver van romans en toneelstukken) was zijn toespraak geestig en onderhoudend maar weinig overzichtelijk en klaar. Voor ons Hollanders eigenlijk een teleurstelling, wij houden van een preciesere uiteenzetting van ideeën, al apprecieerden wij de bewegelijkheid van geest en de kwinkslagen van deze ruim 80-jarige.

Professor Ayer's rede over „Existentialisme” was ongetwijfeld scherp, maar men zou dit onderwerp toch wel, ook al is men een tegenstander van deze filosofie, met wat meer begrip voor de probleemstelling van het existentialisme kunnen behandelen.

Op de openbare bijeenkomst, die niet zoals de andere lezingen in het Magdalen College (waar ook de deelnemers aan de conferentie voor het grootste deel waren ondergebracht) maar in een zaal in de stad werd gehouden, sprak de jonge Dr. Bondi, een geleerde op het gebied van de toegepaste wiskunde, over „Nieuwe gedachten over de natuur en het heelal” een lezing, die een toonbeeld van heldere opbouw was.

Archibald Robertson, ook al een van de veteranen van de R.P.A. gaf een uitmuntend kritisch referaat over Karl Barth en bij de lezing over „het irrationele in de literatuur” gehouden door Ratcliffe was onder de talrijke debaters onze vice-voorzitter zeker niet de minste. Verscheidene aanwezigen prezen zijn heldere kritiek t.a.v. dit onderwerp.

Typisch was het in deze kring een uiteenzetting te horen van Warren Sandell, een bekeerling, over de „Moderne ontwikkeling in het Rooms-Katholicisme”, waarbij hij trachtte aan te tonen, dat er in dit geloof geen sprake is van een moderne ontwikkeling, integendeel, een dergelijke tendentie is volgens hem verboden.

De jeugdige Stuart Hampshire stelde in zijn rede fundamentele vragen over de grondslagen van het rationele aan de orde.

Tot zover wat betreft de lezingen. Maar er was meer. Onze voorzitter kreeg de gelegenheid zijn ideeën over rationalisme en humanisme uiteen te zetten; er was een kort referaat van de Noorse paleontoloog Prof. Heintz uit Oslo, die als een vertegenwoordiger van de vrijdenkersbeweging in het na-oorlogse Noorwegen moet worden gezien. Veel humanistisch werk zal daar nog gedaan moeten worden. Hetzelfde geldt voor Ierland, dat meer dan ooit in het Katholicisme gevangen zit, slechts één procent van de bevolking is géén lid van de kerk. Maar aan de sympathieke jonge rationalist, die hier zijn land vertegenwoordigde, zal het niet liggen als daar geen verandering in komt.

Anders ligt de zaak in Amerika. Bij monde van onze vriend Hutton Hynd, die 20 jaren lang de leider van de Ethical Society te St. Louis was en enige jaren president van de American Humanist Association, kregen we een boeiend en uitmuntend voorgedragen exposé over de gedachtenwereld van de humanisten in Amerika. En al is er uiteraard in dit werelddeel nog heel, heel veel te doen, het was verheugend één van mijn indrukken van een reis naar de States volkomen bevestigd te zien: nl. dat in Amerika voortreffelijke mannen en vrouwen deel uitmaken van de A.H.A. en de Ethical Societies.

De eigenlijke achtergrond van onze reis naar Oxford was, contacten te leggen met vooraanstaande personen uit andere landen om een internationaal humanistisch congres in ons land voor 1952 voor te bereiden. Ik geloof dat we zonder te groot optimisme kunnen zeggen een goede kans te maken tot zo een congres te komen, maar er zal nog hard aan gewerkt moeten worden. In dit verband gaf ook Hynd ons waardevolle adviezen. De zaak ligt nu eenmaal zó dat in de Angelsaksische landen met hun groot aantal „Ethical Societies” en „Humanistic Fellowships” de humanistische gedachte zoals wij die in ons verbond voorstaan, het meest in onze geest wordt uitgedragen. Vandaar dat wij meenden een gelegenheid als in Oxford geboden werd, niet te moeten verzuimen.

Op de conferentie van 1949 heeft Dr. v. d. Wal, op verzoek van verscheidene aanwezigen een korte inleiding gegeven over ons werk in Holland. Thans werd onze voorzitter

door talrijke afgevaardigden, met name door die van Manchester, aangezocht te vertellen hoe wij in ruim vier jaar tijds een ledental van 6000 bereikten. De vele suggesties door Dr. van Praag bij deze bespreking gegeven, werden gretig genoteerd. Het is zeker geen overdrijving hier neer te schrijven dat het werk van de humanistische beweging in Holland de buitenlanders respect inboezemt.

Rest mij nog de voortreffelijke organisatie van deze bijeenkomst te memoreren die ontspanning en inspanning wist te combineren. Een mooi uitstapje naar de oude cathedraal van Tewkesbury, een monument in de zgn. Norman (Romaanse) style uit de 9de eeuw en een bezoek aan de colleges in Oxford stonden op het programma. Wie Oxford of Cambridge heeft bezocht en iets heeft ondergaan van die typische Engelse geest van traditie en rust die hier overal zo duidelijk is te onderkennen, die kan zich ook enig begrip vormen van de geest van het Engelse volk in het algemeen.

H. A. P.—S.

De Amerikaanse prijsvraag

In het vorige nummer stonden de voorwaarden van de prijsvraag, uitgeschreven door The American Humanist Association, over de waarde van het humanisme voor de praktijk des levens, waarbij als voorbeelden werden gegeven: humanisme en de U.N.E.S.C.O.; naar een wereld-humanisme, humanisme als wereldomvattend geloof; humanisme, een ethische grondslag voor samenwerking in de wereld; wetenschap in dienst der mensheid — een humanistisch programma; humanisme in tegenstelling met totalitaire godsdienst en politiek. Bij nader schrijven blijken de voorwaarden thans de volgende:

Iedere niet-Amerikaan kan deelnemen; niet meer dan 2500 woorden; 1e prijs 200 dollar, 2e prijs 100 dollar, 3e prijs 50 dollar, 4e prijs 25 dollar. Inzendingen liefst in de Engelse taal, maar die in Frans, Nederlands, Zweeds, Noors, Spaans of Duits zijn ook toegelaten.

Adres: American Humanist Association, 137 South Walnut Street, Yellow Springs, Ohio, U.S.A. Insluiten: mededeling van nationaliteit van de inzender. Poststempel inzending niet later dan 31 Dec. 1950.

Naar aanleiding van deze nieuwe voorwaarden vervalt het aanbod van de redactie de drie beste inzendingen te vertalen. Iedere deelnemer kan thans rechtstreeks inzenden. Inzendingen, die reeds bij de redactie binnenkamen, zijn naar de schrijvers teruggezonden.

Zal de motor draaien?

De geregelde lezers van ons blad zijn gewend de rubriek „DE MOTOR DRAAIT” iedere maand terug te vinden. Het zal hen daarom misschien verbazen, dat wij ons dit keer hebben veroorloofd de titel in vragende vorm te brengen.

Hoe zit dat? Is de gewoonlijk nogal optimistische verzorger aan het twijfelen geslagen? Begint de motor minder toeren te lopen?

Misgeraden, geachte lezer, zo ligt de zaak niet, integendeel, de motor draait op volle toeren als nooit te voren. Een enkel cijfer om deze bewering te staven? Op ons congres, in het einde van Maart kon onze voorzitter meedelen, dat wij een ledental hadden van 5500, thans is dat aantal 6000. Wie verder let op de groei van het centrale werk, op de toenemende activiteit van onze districten en onze gemeenschappen en vooral op de vergrote omvang van hun bemoeienissen, die moet tot de conclusie komen, dat er van ons nog jonge Verbond een activiteit uitgaat, die het op zichzelf reeds tot een vreugde maakt in de kringen van het Verbond te mogen meewerken. Dat is het dus niet, wat ons op de gedachte bracht deze maand de titel van deze rubriek eens in vragende vorm te stellen. Wat dan wel? Zijn we misschien teleurgesteld over de invloed, die het Verbond uitoefent buiten de eigen rijken?

U moet eens trachten na te gaan hoeveel er sinds de oprichting van het Verbond in grote pers en week- en maandbladen geschreven is over het Humanisme, hoezeer men in allerlei kringen rekening houdt met het bestaan van ons Verbond, hoe in de algemene en individuele opinievorming in ons land humanistische gedachten steeds nadrukkelijker hun invloed uitoefenen. En toch, lezer, is het niet uit speelsheid, dat we de titel van de rubriek hebben verdraaid. Waar zitten dan de moeilijkheden? Die vloeien voort uit de taak, die we onszelf hebben gesteld, want we moeten goed weten, dat het niet ons doel is vereniging te zijn onder de duizenden verenigingen, die Nederland reeds telt. Ons doel is: te zijn een organisatie op levensbeschouwelijke basis, waarbinnen en waardoor het Humanisme de kans krijgt het geestelijk leven te versterken door zijn invloed op de Nederlandse mens en op het Nederlandse openbare leven. Dat is de enige

zin, die een organisatie als de onze kan hebben. Daarom kunnen we niet tevreden zijn als we het tot een min of meer bloeiend verenigingsleven hebben gebracht. En daar rijst dan ook de spanning, nu reeds de kloof te overbruggen tussen wat we zijn en zullen moeten worden. Wie beziet in hoeveel commissies en organen ons Verbond is vertegenwoordigd, wie de rapporten bestudeert, die door het H.B. worden uitgebracht, wie de samenstelling van het H.B. beziet, wie weet hoe ons Centraal Bureau werkt, hoe ons apparaat is opgebouwd, hoe onze krant wordt geredigeerd, wie ziet hoe wij naar alle kanten de vleugels uitslaan, op geestelijk, cultureel, sociaal en intellectueel gebied en dat dit alles tegelijk gebeurt, die moet begrijpen, dat zich hier een andere opzet aan het verwezenlijken is, dan de opbouw van een min of meer genoeglijke vereniging en die zal zich ook niet verbazen dat dus, ondanks een zeker succes, de moeilijkheden heel groot blijken. Die moeilijkheden zitten o.a. hierin, dat ondanks de aanwezigheid van vele bekwame mensen en ondanks een grote offerbereidheid we steeds méér bekwame mensen en geld nodig hebben. Wil het Verbond enigermate de taak verrichten, die hier werd aangeduid, dan is het nodig, dat twee dingen gebeuren: in de eerste plaats zal de actie met de Helpende Handen, die onze begroting moet sluitend maken, moeten slagen, in de tweede plaats zal een belangrijk bedrag moeten worden bijeengebracht voor enkele grote plannen, die het H.B. heeft opgesteld. Over het laatste zullen we U ditmaal ook niet spreken, maar we willen deze rubriek graag eindigen met enkele opmerkingen over de Helpende Handen-actie. Deze actie omvat de verkoop van 4000 helpende handen van f 2,50 en 5000 helpende handen van f 1,—. Men ziet dus, dat we daarin gemakkelijk zullen slagen als iedere gemeenschap per lid één helpende hand van f 2,50 en één helpende hand van f 1,— aan de man brengt. We zijn er van overtuigd, dat onze gemeenschapsbesturen in de komende maanden hun uiterste best zullen doen het gevraagde resultaat te bereiken. Of dat zal gelukken hangt af van de steun, die zij krijgen van onze leden en geestverwanten. Het is daarom, dat ik langs deze weg een dringend beroep doe op allen, die dit lezen: *Laat onze bestuurders niet in de steek.*

Natuurlijk, niet iedereen kan voor f 3,50 aan Helpende Handen afnemen, maar er zijn ook, gelukkig nog mensen, die een hoger bedrag kunnen nemen en men kan met de Helpende Handen ook werken bij zijn kennissen. Daarom, laat ieder nu eens zijn beste beentje vóór zetten. Mocht het soms voorkomen, dat Uw penningmeester U vergeet, bel hem dan op of schrijf hem, dat U ook wenst mee te doen. Het Verbond zal, met inzet van de werkkraft van het Hoofd-

bestuur en het Centraal Bureau in de maanden tot 1 Januari 1951 het uiterste doen om deze actie te doen slagen. Als U iets van de strekking van dit artikel hebt begrepen, dan vragen we U: *Doe mee en help ons door dit werk heen.* Wat ons Verbond zal zijn in de komende jaren, hangt, voor een belangrijk deel, af van het welslagen van deze actie. We zijn begonnen onder de leuze: **EEN EIGEN TEHUIS VOOR ANDERHALF MILLIOEN BUITENKERKELIJKEN**, dat willen we inderdaad, niet meer en niet minder, daarvoor vragen we nu Uw medewerking, daarom stellen we de vraag: **ZAL DE MOTOR DRAAIEN?**

H. LIPS.

Kalender 1951

van het Humanistisch Verbond
Ontwerp schild: I. Vijlbrief
(kleuren schild oker en blauw)
Samenstelling teksten:
H. G. Cannegieter en
Dr. Garnt Stuiveling
Prijs f 1.75

Bestellen bij de Secretarissen van de Gemeenschappen
of het Centraal Bureau te Utrecht, postgiro 304960

Een sterk humanisme betekent een eigen tehuis voor anderhalf miljoen buitenkerkelijken, dus

help een handje!

Beginsel en Doel van het Humanistisch Verbond f 0,15
 H. LIPS, Wat doet het Humanistisch Verbond? f 0,15
 Dr D. LOENEN, Dr J. P. VAN PRAAG en Dr O. NOORDENBOS,
 Wordend Humanisme f 1,25
 Dr J. P. VAN PRAAG, Modern Humanisme
 Een renaissance?
 251 bladzijden - Gebonden f 7,50
 (Voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,90.)
 M. G. WARFFEMIUS, Geloof en Ongeloof
 172 bladzijden in cartonnen band f 4,25
 M. G. WARFFEMIUS, Denkers en Strijders
 Om de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid.
 120 bladzijden - met 7 portretten - in linnen band f 2,50
 Dr J. P. VAN PRAAG, Autonoom Humanisme f 0,30
 Dr J. P. VAN PRAAG, Humanisme en Communisme
 Congres-rede April 1949 te Utrecht f 0,15
 G. WALSCHAP, Beeld van de Humanist f 0,25
 Rapport van de Echtscheidings-Commissie.
 Ingesteld door het H.B. van het Humanistisch Verbond f 0,15
 Ter vereenvoudiging van onze Administratie is het zeer gewenst bestellingen
 aan het C.B. in den regel contant te voldoen, per giro of postwissel. Postgiro
 304960 t.n.v. Hum. Verbond te Utrecht, Bleyenburgerstraat no. 1.

AURORA

Opgericht
1887

SLUIT ALLE SOORTEN

levens
 studie
 pensioen

} verzekerings

DE BEDRIJFSWINST WORDT VOOR SOCIALE DOELEINDEN BESTEED

Nadere inlichtingen.

N.V. Levensverzekering Mij. „AURORA“ Herengracht 62, A'dam-C. Tel. 47006-42878

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr. J. C. Brandt
 Corstius, Ing. B. J. Max, Mr A. Stempels, Dr G. Stuiveling. Adres Redactie: Amers-
 foortseweg 80, Soesterberg. Copie vóór 1e van de maand inzenden. — Adres Admini-
 stratie: Bleyenburgerstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch
 Verbond te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor
 particulieren f 1,— per regel: kolombreedte 58 mm. — Abonnementscondities: Leden
 gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. Buitenland f 3,—. — Prijs losse nummers f 0,20. —
 Inlichtingen betr. lidmaatschap en aanmeldingsformulieren Humanistisch Verbond
 worden verstrekt door Centraal Bureau, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht.

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het
beginsel

„Opvoeding zonder geloofsdogma“

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
 bij de Secretaris W. DE HAAS,
 Adm. de Ruyterweg 234, A'dam-W.

LOUS ORRI

Amstelkade 14 III
 Amsterdam-Z - Telefoon 99739

LERARES: *SoloZang*
Koorzang:
 Meisjes en kinderkoor

In bezit van Staatsdiploma

HULP

bij huiswerk, bijlessen

B. J. H. MATEN
 Mendelssohnstraat 55
 Utrecht, telefoon 23630

Gezinsverzorgster zoekt per 1 Dec.
in Delft

Ongemeubileerde kamer

A. v. Wijngaarden,
 Koningsstr. 188, Beverwijk

Bejaard heer zoekt

gezellige zit-slaapkamer

liefst benedenhuis, eigen opklapbed,
 zonder pension in Rotterdam bij voor-
 keur West.

Br. letter S no. 1, Centraal Bureau Huma-
 nistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

Hag. v. politie, 32 j, humanist, dipl.
 m. lof, rijbew. A, ongeh. adm onder-
 legd, erv. op fotograf. gebied, goede
 versch., enige talenkennis. zou gaarne
 van betrekking veranderen.

Br. letter S no. 3, Centraal Bureau Hum-
 anistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

Rustig heer gep., vrijd. en hum. zoekt 1 Oct.
 te A'dam omtr. Vondelpark rust. kamer gem.
 of ongem.

Br. met prijs letter S no. 2, Centraal Bureau
 Hum. Verbond Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.